

přepisy přednášek

Dušan Tříška: Nedokonalosti trhu a jejich řešení

seminář [Asymetrické informace - nová cesta ke zdůvodnění státních zásahů?](#),
13.11.2001, Žofín

publikováno: 19.03.2002, čteno: 421×

1. Charakteristika laureátů

Tento příspěvek je předkládán u příležitosti udělení letošní (rok 2001) Nobelovy ceny za ekonomii. Na úvod tedy připomeňme několik životopisných údajů:

George A. Akerlof, 61 let, narozen 1940 v New Haven, Connecticut, PhD získal na MIT v roce 1966. Byl profesorem na Indian Statistical Institute a London School of Economics. Od roku 1980 je profesorem ekonomie na University of California, Berkeley.

Michael A. Spence, 58 let, narozen 1943 v Montclair, New Jersey. PhD získal na Harvard University v roce 1972. Byl profesorem na Harvardu a na Graduate School of Business, Stanford.

Joseph E. Stiglitz, 58 let, narozen 1943 v Gary, Indiana. PhD získal na MIT v roce 1967. Byl profesorem v Yale, Princetonu, Oxfordu a Stanfordu. Poté byl hlavním ekonomem Světové banky. V současnosti je profesorem na Columbia University.

Společné téma oceněných ekonomů bere na vědomí tu skutečnost, že protistrany transakce obvykle nejsou stejně dobře informovány o jejím předmětu. V návaznosti na to:

- Akerlof ukázal, v jakém slova smyslu může výše vymezená "informační asymetrie" na trhu vyvolat **adversní selekci**. Mají-li, například, kupující ojetých automobilů nedokonalou informaci, jsou to prodávající horších aut, kdo z trhu vytlačí ty s lepšími auty.
- Spence doložil, že subjekty s lepší informací mohou mít za jistých podmínek dobrý důvod se o tuto informaci podělit s ostatními – **signalizovat** ji ostatním účastníkům trhu, a to i v případě, kdy je to bude stát dodatečné náklady. Například manažeři mohou mít zájem zveřejňovat vysokou ziskovost svého podniku.
- Stiglitz se zabýval tím, že pojišťovna, která nemá dobré informace o rizikovitosti pojišťovaných osob, může tuto nedostatečnost řešit tím, že potenciálním klientům nabídne dva typy smluv – jednu s vyšším pojistným a bez spoluúčasti, druhou s nižším pojistným a spoluúčastí. Rizikovější klient si pak vybere první typ smlouvy, zatímco ten méně rizikový dá přednost druhému typu. Prostřednictvím této volby tedy klienti vlastně provedou **sebe-selekci**.

Bibliografie uvedených autorů je mimořádně rozsáhlá a lze ji snadno vyhledat na domovských stránkách laureátů. Takže spíš pro zajímavost uveďme, co jsme kdysi studovali[1] za účelem bližšího pochopení reálného socialismu.[2]

2. Dokonalý trh

Začneme jakoby odzadu, vymezením pojmu "symetrická informace".

2.1 Idealizace světa

Jedna z definic požaduje od dokonalého trhu, aby na něm interagovalo nekonečně mnoho nekonečně malých subjektů, mezi nimiž se informace šíří nekonečně velkou rychlostí a má nulovou cenu.

Tato definice má zejména tyto dvě výhody:

1. nijak neskrývá, že jde o teoretickou konstrukci, která se nijak nepodobá reálnému světu reálných ekonomických vztahů,
2. lze z ní dovodit systematickou typologii tržních nedokonalostí.

Dokonalý trh (dále "DoT") je tedy v ekonomii obdobnou "idealizací", jakou jsou ve fyzice absolutní vakuum, homogenní magnetické pole, nepřítomnost tření a odporu vzduchu.

2.2 Základní teorémy

Idealizovaný předmět poznávání má pro každého vědce především tu přednost, že o něm lze činit výroky, které jsou v konkrétním slova smyslu dokazatelné. To kromě jiného předpokládá, že existuje shoda ohledně metod, jejichž použití umožňuje rozpoznat, který výrok je pravdivý a který nepravdivý. Takovou metodou je například matematická analýza. Při deduktivní analýze je tedy použití matematického aparátu považováno za nejsilnější argumentační nástroj.

Ne každý obor poznávání ovšem dokáže své problémy vymežit dostatečně dobře na to, aby použití matematiky bylo možné. Ekonomii se to definitivně podařilo ve druhé polovině padesátých let díky pracím K. Arrow-a (NC 1972)[3], G. Debreu-a (NC 1983). Právě jim se podařilo předmět poznání vypreparovat do takové "laboratorní" čistoty, že o něm bylo možné pomocí mohutného matematického arzenálu dokázat tyto dva fundamentální teorémy[4]:

- a) první teorém říká, že DoT se může dostat do rovnováhy, tj. že existuje pro něj takový stav, že je-li DoT vnější silou vychýlen, má tendenci se "vlastní silou" do tohoto stavu vrátit,
- b) druhý teorém říká, že pokud je rovnováha sub a) ustavena, je efektivní (viz dále).

2.3 Ideologické souvislosti

Ještě než se budeme věnovat vědeckým souvislostem výše uvedených tezí, vyjádřeme je obyčejným jazykem takto: Ekonomika, která je tržně dokonalá, se může dostat do stavu "všeobecné harmonie".

Arrow-ovy a Debreu-ovy výsledky, v tomto směru výrazně posílili víru v kapitalismus volné soutěže. Po dvou světových válkách to jistě nebyla maličkost. Například značná část intelektuálů té doby začala věřit tomu, že volná hra tržních sil spíše generuje nacionální socialismus, války nebo obojí. Matematický důkaz o efektivní rovnováze DoT se tedy stal i součástí souboje se stále silícím (ve druhé polovině padesátých let) socialismem.

K tomuto aspektu našeho tématu připojíme tyto dvě poznámky:

- DoT není ničím více a méně než laboratorním cvičením; relevanci poznatků učiněných o DoT (zejména mají-li podobu "matematických důkazů") pro reálný svět je třeba vážit se značnou obezřetností. (Obdobně opatrně se aplikují výsledky o pohybu tělesa ve vakuu na pohyb tohoto tělesa ve větru a turbulencích.)

- Prívlastek "dokonalý" je hodnotící, naznačuje, že DoT je jakoby "lepší" než trh nedokonalý. I zde je třeba vyzvat k hlubší úvaze. DoT, ve kterém se informace šíří nekonečnou rychlostí (a mají nulovou cenu), může být jen těžko normativním ideálem.

Posledně uvedenou tezi lze zformulovat i tak, že asi nikdo by nechtěl žít ve světě, kde všichni vědí všechno, tj. totéž. Lze mít dokonce za to, že mezi hybné síly rozvoje patří i to, že někdo se chce dozvědět víc než ostatní (například prostřednictvím výzkumu a vývoje), své poznatky utajit (například pomocí právní ochrany obchodního tajemství) a na této "informační asymetrii" vydělat nadprůměrný zisk.

2.4 Paretovská efektivnost

Vraťme se k vědeckému aspektu výše uvedených dvou teorémů s tím, že stručnou úvahu věnujme "efektivnosti" rovnováhy, do níž se DoT případně dostane.

Není pochyb, že pojem efektivnosti je hodnotící a tedy do vědy, alespoň na první pohled, nepatří. Vědec by neměl říkat, že stav systému se mu líbí nebo nelíbí – jeho úkolem je tento stav "pouze" popsat. Hodnocení systému nechť pak provedou reálné subjekty – spotřebitelé, výrobci, politici. Přesto je třeba konstatovat, že mimořádně silný intuitivní obsah má koncept tzv. Paretovská efektivnosti. Podle něho není "objektivně" dobré, je-li (ve formě rovnováhy) zakonzervován takový stav n -tice subjektů, přestože:

- alespoň jeden z těchto subjektů si může svou individuální situaci zlepšit,
- aniž by si kdokoli ze zbývajících subjektů pohoršil.

Ještě horší je pak zakonzervování stavu, ve kterém by si mohli polepšit všichni. Například, je-li v kině pouze 10 diváků, není v tomto poloprázdném kině "objektivně efektivní", aby všichni seděli za sebou.

Efektivní je tedy pouze takové uspořádání n subjektů, kdy každá změna k lepšímu u jednoho jde vždy na úkor někoho jiného. Je-li tedy ve vyprodaném kině 300 diváků a jeden z nich se postaví, je objektivně efektivní, aby všichni seděli. Pokud se tedy jeden postaví, uvidí sice lépe, ale bude to na úkon někoho jiného. Neboli, je-li uspořádání systému efektivní, jeho účastníci spolu hrají "hru s nulovým součtem" – všichni najednou vyhrát nemohou, vítězům vždy přísluší nějaké poražení.

Není pak úkolem vědy poměřovat, zda by náhodou nebylo "ještě efektivnější", aby 299 diváků si polepšilo, bude-li stát zbývajících diváků jen malou obětí. Taková řešení jsou pak už daleko spíše výsledkem politických procesů než vědeckého bádání.

2.5 Přijetí do rodiny věd

Pro mnohé nejsou Arrow a Debreu skutečnými ekonomy, neboť k rozvoji ekonomického uvažování vlastně vůbec nic nepřinesli. Například, žádný z analytických nástrojů, které používají (indiferenční čára, maximalizace užitku a zisku, cena, důchod, nabídka a poptávka), není jejich objevem. Jen těžko je lze proto považovat za spolutvůrce "tradiční neoklasické ekonomie".

K diskusi tohoto typu jsme se vyjádřili na jiném místě.[5] Zde pouze shrňme, že mimořádná formální dokonalost Arrow-ovy a Debreu-ovy analýzy přinejmenším usnadnila přijetí ekonomie mezi "skutečné" vědy. Institucionálním projevem tohoto přijetí pak bylo například to, že i v ekonomii se od roku 1969 začala udělovat Nobelova cena.

Mluvíme zde o tom proto, že letošní laureáti jsou spíše pokračovateli Arrow-ovy a Debreu-ovy formalistické tradice.

2.6 Definice komodity

Ve světě výše označeném jako DoT všichni vědí všechno a nikdo tedy nemá pochyby o tom, co je předmětem transakce – co je nabízeno a poptáváno. Všichni výrobci a spotřebitelé tedy mají dokonalou informaci o:

- inherentních vlastnostech každé komodity, která tvoří rozhodovací prostor každého subjektu,
- místu, kde se tato komodity nachází,
- času, ve kterém má být tato komodita dodána.

Každý je tedy schopen od sebe odlišit různé druhy červeného vína, odlišnou "kvalitu" různých značek televizorů atd. Stejně tak nikomu nečiní problémy rozlišit "letošní žito" od "žita, které bude zaseto za dva roky". Každý například rozumí tomu, že opium nacházející se v Heratu je zcela jiné zboží než opium nacházející se v Zurichu.

Na DoT tedy nevznikají žádné problémy s tzv. kvalitou zboží. Například proto, že cena tohoto zboží je exogenní veličina a je i spolehlivým měřítkem (signálem) jeho kvality.

3. Nedokonalý trh

3.1 Dvě cesty analýzy reálných ekonomik

Každý dokáže vypočítat stovky charakteristik reálného světa, které jej odlišují od DoT. Vznikají dokonce odhady, "jak daleko" se nachází ten či onen systém od DoT. Ekonomika provozovaná v Kalifornii je pak jakoby blíže tomuto ideálu než ekonomika rozvojových zemí.

S tím souvisí i odlišnost metodologických odpovědí na nedokonalosti ekonomik. Zde je rozlišíme do dvou skupin – na nestandardní a standardní (zobecněná neoklasická analýza).

3.1.1 Nestandardní nástroje analýzy

Zvláštnosti reálné ekonomiky vedou mnohé badatele k odmítnutí tradiční neoklasické ekonomie, tj. pojmů, pomocí nichž své teoremy předložili Arrow a Debreu. Tyto přístupy zde budeme klasifikovat takto:

- teorie systémů, která se pokouší na ekonomiku podívat jako na "jakýkoli jiný systém",
- operační výzkum, který se pokouší být interdisciplinární, protože reálný svět je nad síly jediné disciplíny,
- sociologizace a psychologizace ekonomické analýzy,
- "nová" ekonomie, například ta v podání J. Kornaie[6].

Zde presentované stanovisko říká je k nestandardním přístupům odmítavé. V našich očích připomínají nestandardní ekonom takového fyzika, který by odmítl gravitační zákon jen proto, že v realitě lze pozorovat i takové listy, které ze stromu padají směrem vzhůru. Ještě hůře by si z našeho pohledu počínal fyzik, který by na základě větrem odváteného listí odmítl samotné základy svého oboru - pojmy síly a zrychlení.

3.1.2 Zobecněná neoklasická ekonomie

řadíme se tedy mezi ty ekonomy, kteří se na vysokou "nedokonalost" ekonomických vztahů snaží nahlížet pomocí takových zobecněných nástrojů tradiční metodologie, jakými jsou:

- a) transakční náklady (včetně nákladů na chybějící informace),
- b) vertikální integrace (optimalizace velikosti firmy, jsou-li náklady na vyjednávání příliš vysoké),
- c) veřejná volba.

S ohledem na zde diskutované autory, se budeme zejména věnovat konceptu sub a). Pro úplnost tedy doplníme, že koncept sub b) je zřetelně spojen s R. Coasem (NC 1991) a myšlenka sub c) je zase připisována zejména J. Buchanan-ovi (NC 1986)[7].

V uvedené oblasti těží letošní laureáti především z díla G. Stiglera (NC 1982) a G. Beckera (NC 1992), tj. otců-zakladatelů ekonomie informací. Z dalších laureátů do téže linie patří i J. Mirrlees a W. Vickrey (NC 1996).

3.2 Transakční náklady

3.2.1 Typy nákladů

Nobelovu cenu za práce, které se asymetričnostmi informací (byť jiného typu – viz dále) rovněž zabývaly.

Pro náš další výklad využijme tuto vlastní klasifikaci[8]:

a) náklady na vyhledání proti-strany smlouvy,

b) náklady na vyjednání obsahu smlouvy,

c) náklady na vynucení smlouvy.

Toto třídění nám umožňuje zdůraznit, že Akerlof, Spence a Stiglitz se se svou analýzou nacházejí v oblasti sub b) a to v té její části, kde jedna ze stran má potíže s vymezením inherentních vlastností komodity, která má být "dodána". Neboli, při komunikaci ohledně smluv vzniká mnoho dalších informačních asymetrií. K tomu je pak třeba doplnit nedokonalosti komunikací sub a), c), či dokonce nedokonalosti informačního vybavení proti-hráčů ve světě tzv. veřejné volby.

Z těchto důvodů v tomto textu označíme ten typ nedokonalosti trhu, který zajímá Akerlof-a, Spence-ho a Stiglitz-e, jako "ASS-asymetrie".

3.2.2 Strana nabídky a poptávky

Pro účely další ilustrace rozlišíme ASS-asymetrie podle toho, na které straně transakce se nacházejí:

a) Strana nabídky je lépe informovaná zpravidla v případech, kdy předmětem transakce je:

- pracovní síla (zaměstnanec zná lépe svoji kázeň a kvalifikaci),
- ojeté automobily (majitel ví o všech slabinách vozu, pokud jej delší dobu používal),
- lékařská péče[9] (lékař zná zpravidla lépe než pacient nepřívětivost variantních diagnostických postupů),

- akcie (velký akcionář, či manažer podniku mohou být lépe informováni o očekávané ziskovosti tohoto podniku),

b) Naopak strana poptávky bývá lépe informovaná, jde-li například o:

- klienta pojišťovny (a jeho rizikovost),

- dlužníka banky (a jeho schopnost splácet bankovní úvěr).

Asymetrie samozřejmě mohou být oboustranné. Například klient pojišťovny sice lépe zná svou rizikovost, ale pojišťovna zase podstatně lépe ovládá záludnosti tzv. všeobecných pojistných podmínek, například výluk, za nichž se pojistné plnění neposkytne.[10]

4. Institucionální přizpůsobení

4.1 Role státu

4.1.1 Důvody státní ingerence

O neslučitelnosti normativních soudů s pozitivní (deskriptivní) analýzou jsme již mluvili. Přesto se zdá být relativně bezpečné naše úvahy o neefektivnosti rozšířit tak, že jisté problémy může mít i Paretovsky efektivní rovnováha:

a) je sociálně neúnosná,

b) je nestabilní, mělká (malý vnější zásah způsobí její rozkmitání).

Takto jsou i dány, podle základních učebnic[11], důvody pro případný zásah státu do ekonomiky. Stát, který se rozhodne zasáhnout, vytváří instituce, které by výše uvedené problémy přinejmenším zmírnit. Argumentuje většinou tak, že evoluční, tržní přizpůsobení je příliš pomalé a-nebo nákladné.

V případě ASS-asymetrií, je příkladem státní kontrola kvality zboží pomocí České obchodní inspekce. Obdobné ambice má ovšem státní dozor nad poskytovateli finančních služeb (bankami, investičními společnostmi, pojišťovnami apod.).

4.1.2 Důsledky státní ingerence

Kritika státem poskytovaného léčení ASS-asymetrií se nijak neliší od kritiky všech ostatních státních regulací:

- stát je ze všech účastníků trhu nejméně informovaný o tom, co je (či má být předmětem jejich transakce),

- i kdyby stát uvedenou informaci měl, jeho vlastní účelová funkce mu brání pochopit motivy účastníků trhu,
- státní rozhodnutí jsou obtížně vratná (stát musí, na rozdíl od trhu, vždy zachovat důstojnost),
- před monopolem státního rozhodnutí není úniku (kromě emigrace).

Není tedy výjimkou, když státní ingerence případnou nedokonalost trhu nejenže neodstraní, ale často ani není neutrální. Známy bonmot říká, že stát konec konců řeší pouze problémy, které vyvolal svými předchozími pokusy něco řešit. Je-li tomu tak, pak jediné ospravedlnitelné zásahy státu jsou takové, jejichž cílem je omezit repertoár dalších státních zásahů. (Příkladem je privatizace a deregulace.)

4.2 Typy tržního přizpůsobení

4.2.1 Organizování trhů

Bylo již naznačeno, že trh sám má své explicitní a implicitní mechanismy, jak své případné neefektivnosti čelit. Neboli: Tržní nedokonalost se vždy může stát podnikatelskou příležitostí. Dokonalejší tržní prostředí by mělo být vždy možné prodávat těm, kteří z něm budou mít prospěch.

Podnikateli uvedeného typu říkáme organizátor trhu ("MO").[12] Otázky související s jeho působením MO jsou zejména odvozeny od toho, že MO má formálně stejné funkce, o jaké usiluje stát (při své regulaci). Této konkurenci se stát instinktivně brání. Již samotný vstup do odvětví je zde tedy zpravidla zatarasen přísnými licenčními omezeními.

Pokusíme se ilustrovat takové MO, jejichž funkce přímo souvisejí s ASS-asymetriemi.

4.2.2 Burza

Akcie jsou výše zařazeny mezi zboží, jehož kvalitu není jednoduché stanovit. V zásadě je jí totiž ocenění emitenta tohoto papíru.

Transakční náklady vyvolané nejistotou ohledně tohoto zboží jsou institucionálně snižovány prostřednictvím burzy, která má za úkol "kádrovat" jak emitenta (viz tzv. kótování akcií), tak i proti-strany případné transakce. Neboli, na trhu burzy je oprávněn své zboží a své služby nabízet pouze ten, kdo je na tento trh "přijít".

V této souvislosti jistě stojí za poznámku, že burzy cenných papírů zatím zpravidla nejsou standardním podnikatelským subjektem, nicméně že jsme již svědky toho, že:

- dochází k privatizaci burz a jejich vzájemné konkurenci (viz tzv. double-listing),

· i v oblasti cenných papírů vznikají zcela nové, "na zelené louce" vytvořené soukromé trhy.

4.2.3 Správce tržiště

Burza cenných papírů, jako každý jiný MO, je ve skutečnosti správcem tržiště. Máme-li navázat na Akerlofovy příklady s ojetými automobily, pak dalším příkladem je autobazar. O něm nemůže být pochyb, že i ve velmi nezralé ekonomice své zákazníky (ty, kteří chtějí něco prodat nebo koupit) získává v konkurenci s jinými bazary.

Institucionálním přizpůsobováním zde pak rozumíme zejména "čištění trhu". Je-li konkurence dostatečná, těžko v ní obstojí ten, kdo nezajistí například legalitu prodávaného zboží.

Vůbec to neznamená, že na žádném autobazaru se již nikdy nevyskytne žádné nekvalitní, či dokonce kradené auto. Ten bazar, kterému se tato nepříjemnost stane častěji, by ovšem neměl na trhu dlouho vydržet (nebude-li do tohoto vývoje zasahovat stát).

4.2.4 Ratingové agentury

Již jsme zmínili kótování akcií, tj. hodnocení kvality jejich emitentů. V případě dluhopisů obdobnou ASS-asymetrii řeší ratingové agentury, které za úplatu vydají emitentovi osvědčení o jeho kvalitě.

Hlavním kapitálem agentury je její spolehlivost – na rating, který někomu přidělí, musí být spolehnutí. V opačném případě jej nebudou ostatní subjekty trhu respektovat. Rating AAA⁺ má nulovou hodnotu, nebude-li mu nikdo věřit. Získám-li jej v Bukurešti na nádraží, asi na jeho základě v Londýně žádný úvěr nezískám. Pouze za důvěryhodný rating má tedy smysl platit. (Znovu zdůrazněme, že je to emitent, kdo platí za to, že bude důvěryhodně prokádován.)

Na závěr doplňme, že obdobnou funkci začínají plnit agentury přidělující certifikáty pro bezpečnou elektronickou komunikaci (viz tzv. digitální podpis a digitální obálka). Na nich je ovšem dobře vidět, jak se do jejich činnosti okamžitě začal vměšovat stát.

4.2.5 Tržní signalizace

Při praktickém organizování trhů hledá MO často taková řešení, při kterých je ten, kdo má lepší informaci, je motivován k tomu, aby se o ni podělil s ostatními.

Nám je důvěrně známá signalizace takových informací mezi jednotlivými koly kupónové privatizace: Pokud měl někdo lepší informaci o privatizovaných akcích než ostatní, pravděpodobně způsobil převis poptávky. Jeho velikost byla zveřejněna a to byl ten signál, že existuje něco, o čem ostatní třeba ani nevěděli.[13]

4.2.6 Sebe-selekce

Příklad z pojišťovnictví jsme již uvedli v úvodu. Dva typy vhodně zvolených pojistných smluv dokáží potenciální klienty rozdělit na ty rizikové a bezpečné.

Aktuální jsou pak obdobná řešení navrhovaná pro leteckou dopravu: Aerolinie nabídne svým klientům volbu mezi dvěma typy letenek:

- letenky typu A jsou levné s tím, že je třeba je zakoupit několik dní předem a současně o sobě prozradit některé intimní informace,
- letenky typu B jsou dražší, lze je sice koupit přímo na letišti, ale s následnou komplexní kontrolou oděvů a zavazadel.

Nabízejí se jistě mnohé další aplikace sebe-selekcčních mechanismů. Například nájemní smlouva typu A je spojena s tím, že ve všech společných prostorách domu jsou umístěny kamery evidující všechny příchody a odchody do každého bytu. Nájemní smlouva typu B naopak nabízí dokonalé soukromí, které jistě umožňuje nerušené návštěvy milenek, ale i domovních lupičů.

5. Literatura

- Akerlof G.A.: The market for lemons: Qualitative uncertainty and the market mechanism, Quarterly Journal of Economics, 84, 1970, s. 488 - 500.
- Debreu G. Theory of Value, Wiley 1959
- Grossman S.,
- Stiglitz J.E.: Information and Competitive Price System, American Economic Review, 66, 1976, s. 246 - 253.
- Klaus V.,
- Tříška D.: Review Article of János Kornai's "The Socialist System: the Political Economy of Socialism", Buksz, Budapest Winter 1994; Finance a úvěr, jaro 1995.
- Klaus V.,
- Tříška D.: James McGill Buchanan - Nobelova cena za rok 1986, Ekonomicko-matematický obzor, Praha 1987.
- Salop S.C.,
- Stiglitz J.E.: Bargains and Ripoffs: A model of monopolistically competitive price dispersion, Review of Economic Studies, 44, 1977, s. 493 – 510.
- Samuelson P.A.,
- Nordhaus, W. D.: Ekonomie, Svoboda, Praha 1995.
- Shafik N.: Information and Price Determination Under Mass Privatization, Policy research working paper No. 1305, World Bank, June 1994.
- Spence M. A.: Job Market Signaling, Quarterly Journal of Economics, 87, 1973, s. 74 - 81.
- Spence M. A.: Market Signaling, Cambridge, Mass., Harvard University Press 1974.
- Stiglitz J.E.: The causes and consequences of the dependence of quality on price, Journal of Economic Literature, XXV, March 1987, s. 1 – 48.
- Tříška D.: Ekonomie informací a ekonomická prognóza, Ekonomický ústav ČSAV, Praha 1988.

- Teorie užitku – tvrdé jádro analýzy společenského chování, In: Ekonomie jako imperiální věda, Česká společnost ekonomická, Praha, listopad 1999.
- Regulace a organizování nedokonalých trhů, In: Česká konzervativní a liberální politika (editoři P. Fiala a F. Mikš), Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno 2000.
- K vymezení společného základu právní nauky a ekonomické teorie, In: Právo a ekonomie (editor V. Kotlán), Česká společnost ekonomická, Praha, červen 2001a.
- Rozpočtové omezení pacienta a jeho informovanost, Ekonomika, právo a politika č. 9/2001. CEP, Praha 2001b.

[1] Tříška (1988).

[2] Salop, Stiglitz (1976), Grossman, Stiglitz 1976), Spence (1973, 1974), Akerlof (1970), Stiglitz. (1987).

[3] Značnou "NC + letopočet" udáváme rok, ve kterém byla příslušné mu ekonomovi udělena Nobelova cena.

[4] Debreu (1959).

[5] Tříška ČSE (1999).

[6] Klaus, Tříška (1995)

[7] Klaus, Tříška (1987)

[8] Tříška (2001a)

[9] Viz Tříška (2001b)

[10] Příkladem, který se nás zde týká, je informační výhoda, kterou má pojišťovna (ve věci pojistných podmínek) oproti svým klientům. Pro pojišťovnictví je dokonce typické i to, že o pojistných smlouvách se nevyjednává, že jsou to tzv. adhézní smlouvy, tj. pre-printed contracts typu "ber nebo nech".

[11] Přeformulováno do terminologie tohoto příspěvku podle Samuelson (1995)

[12] Tříška (2000)

[13] Shafik (1994)

Dušan Tříška, CD-F